

Indien – modernitet med passioner

av Staffan Lindberg, Sociologiska institutionen, Lunds universitet
(Koordinator för SASNET – Nätverket för Sydasiastudier i Sverige. <http://www.sasnet.lu.se>)

Hur ska man på ett rättvisande sätt beskriva och förstå Indien, kontinenten med de många ansiktena? Indien är det mest etniskt komplexa landet i världen med en stor muslimsk minoritet, en stor stambefolkning, 300 språk, 3000 dialekter och 4000 kaster. På väg att bli centrum i den nya världsekonomin? Ett land utan vatten? Ett land där tempelbyggen är viktigare än mat? Ett land där kärlek, hat och vänskap skapar ovanligt starka passioner? På gränsen till ett kärnvapenkrig?

En komplex kontinent kräver olika infallsvinklar. Analysen beror också på vilket historiskt perspektiv man väljer. Här läggs betoningen på ekonomisk och social utveckling, miljöfrågor och politiskt deltagande, alla viktiga aspekter i en hållbar samhällsutveckling.

Minskad barnadödlighet

Låt oss börja med någonting riktigt positivt. Under senaste fyrtio åren har barnadödligheten sjunkit på ett nästan mirakulöst sätt från ca 150 per tusen födda till ca 70 per tusen (*Economic Survey* 2001-2002: 257). Någonting har hänt i Indien efter det mörka sextioalet med de då florerande domedagsprofetierna. Barn- och mödrhälsovården har byggts ut med vaccinationsprogram, rådgivning och skolmåltider. 95 % av befolkningen har fått tillgång till rent dricksvatten. Framförallt har tillgången på mat ökat stadigt, vilket gjort att många fler kan värja sig mot infektioner.

Framstegen återspeglas i de ekonomiska tillväxtsiffrorna för Indien. Efter att ha legat på i genomsnitt ca 3,6 % per år under perioden 1951 - 1981, den så kallade "Hindu rate", ökade den årliga tillväxten till ca 5-6 % under 1980- och 1990-talen. Samtidigt har ökningen i BNP per capita stigit till 4 % om året. En internationell jämförelse visar att Indien numera ligger på 6:e plats när det gäller tillväxt. Endast Kina, Korea, Thailand, Singapore och Vietnam ligger före (Acharya 2002: 1515).

Dessa siffror visar att den pessimism som funnits, inte minst hos inhemska kommentatorer, hittills varit obefogad. 1991 genomförde Indien en kursändring mot ökad liberalisering, avreglering och öppning ut mot världsmarknaden. Bakgrunden var alltför stora underskott i statens budget och stora utlandslån, vilket ledde till ekonomisk stagnation under perioden 1991-1992.

Sedan dess har dock ekonomin återhämtat sig snabbt. Något slags makroekonomisk stabilitet har uppnåtts. Tillväxten har varit jämn och hög inom industri och tjänstesektorn. Inte minst har den växande IT-industrin bidragit till detta. Liberalisering har emellertid gått långsamt inom industrin (Martinussen 2001) och knappast märkts alls inom jordbrukssektorn, vilken fortfarande är reglerad i stor utsträckning med statliga stödköp av huvudgrödorna. Dramatiska förändringar kan dock väntas inom dessa sektorer i och med att Indiens undantagsöverenskommelser med WTO nu håller på att löpa ut. Ett problem för Indien är att man inte lyckats attrahera utländska direktinvesteringar för att få tillgång till ny industriell teknik. Huvudanledningen anses allmänt vara de byråkratiska regleringarna kring utländska investeringar och bristen på industriell infrastruktur i form av energi och kommunikationer (Martinussen 2001: 231-237).

Samtidigt har befolkningstillväxten avstannat och ligger nu på 1,93 % för perioden 1991 - 2001. Det finns nu mer än en miljard indier, men födelsetalen har minskat dramatiskt. Numera

föds 3,2 barn per kvinna. Indien befinner sig nu i de sista eller näst sista stadiet av den s k moderna demografiska transitionen. Visserligen varierar födelsetalen kraftigt mellan nord (Rajasthan: 4,2 barn per kvinna) och syd (Kerala: 1,7 barn per kvinna), men trenden är tydlig (Guilmoto and Rajan 2002).

Demografiska analyser pekar nu på att den indiska ekonomin kan komma att vara en av världens största och starkaste år 2050, då ca 2/3 av befolkningen kommer att befinna sig i arbetsför ålder mot bara ca 1/3 i de nu utvecklade industriländerna. Då kanske konsulterna kommer att resa åt andra hållet, dvs från Indien till resten av världen för att ge råd om hur man åstadkommer en modern tjänsteekonomi (Malmberg och Sommestad 2001: 15).

Enligt officiella siffror så har andelen absolut fattiga i befolkning stadigt minskat från 55 % 1973-1974 till ca 26 % 1999-2000. Speciellt dramatisk har minskningen varit under de sista åren – 1993-1994 var andelen 36 %. I absoluta tal har antalet fattiga personer minskat från 321 miljoner år 1973 till 260 miljoner (*Economic Survey 2001-2002:238*). Samtidigt har befolkningen i stort sett fördubblats.

Många är skeptiska till dessa siffror, som har som utgångspunkt 15 rupier per person och månad i 1961 års priser. Det anses att minskningen varit betydligt lägre under 1990-talet p g a de relativt sett minskade statliga utgifterna för utbildning, hälsovård och social insatser. Tyvärr finns det inga alternativa mått. Siffror från de regelbundet återkommande stickprovsundersökningar av befolkningen konsumtionsnivå (s k *National Sample Surveys*) pekar dock i samma riktning. Konsumtionen har ökat i alla inkomstklasser, en mer diversifierad kost intas och även i de lägre inkomstskikten ökar inköpen av kapitalvaror för hushållet.

Jordbruket

Jordbruket var länge sorgebarnet. Feodala jordägare, köpmän och ockrare sög ut bönderna under det koloniala styret. Bevattningsanläggningar förföll och tekniken stagnerade under det hårda skattetrycket. Men det fria Indien reste sig ur detta förfall. Böndernas kamp för jorden i allians med arbetare och medelklass ledde till jordreformen och en rättvisare arrendelagstiftning. Vägar, skolor och kliniker byggdes på landsbygden.

Bevattningsanläggningar reparerades eller byggdes och bönderna fick elektricitet. Ny teknik utvecklades, den s k gröna revolutionen med förädlade utsäden för vete och ris. Konstgödning framställdes liksom bekämpningsmedel för att skydda de nya, inte så resistent sorterna.

Under tjugoårsperioden 1970 – 1990 blev Indien självförsörjande på spannmål. Modellen för detta fanns i delstaten Punjab, som visade vägen för resten av Indien. Idag finns lager på ca 40 miljoner ton spannmål, som kritikerna menar borde användas till att sätta folk i arbete med vägbyggen och upprustning av infrastrukturen. Andra fruktar den inflation som då skulle utlösas.

Jordbruket har diversifierats med ökande produktion av grönsaker, frukt, kött, fisk och mjölkprodukter. Mjölktillgången per capita har t ex ökat från 124 gram per person 1950-1951 till 217 gram 2001-2001 (*Economic Survey 2001-2002: 192*). Mer fisk tas upp än någonsin tidigare, men en stor del av denna exporteras.

Under senare år har de offentliga investeringarna i jordbruket minskat, och många fruktar nu att ökningen av jordbruksproduktionen ska avstanna. Även om en mer diversifierad produktion kräver en mer decentraliserad organisation, så krävs fortsatt utbyggnad av vägar, bevattning, kraftförsörjning, kreditinstitutioner etc. Samtidigt fruktar man WTOs avreglering av jordbruksmarknaderna och import av billiga livsmedel från de utvecklade industriländerna med deras starkt subventionerade jordbruk. Den internationella oppositionen mot WTO leds till stora delar av indiska politiker och de indiska bonderörelserna, som bl a motsätter sig

användningen av genmanipulerade grödor, dels p g a de hälsorisker man fruktar, dels p g a att dessa grödor kontrolleras av de stora multinationella företagen.

Den moderna sektorn

Under tiden ha Indien blivit en av de mest avancerade IT-nationerna i världen. Matematik, logik och språk hör till de omhuldade utbildningarna i detta land, där det manuella arbetet skys som pesten. Indiska ingenjörer och programmerare arbetar idag över hela världen med framställning av den mjukvara som t o m styr mjölkningen av de danska korna. Många jobbar utomlands några år för att sedan återvända hem till äktenskap och jobb i den indiska industrin. Indierna är lika lite förtjusta i växthuseffekten som andra folk. Temperaturen stiger och torkan breder ut sig. Ändå anser man sig ha rätt att utveckla privatbilismen. Drömmen för de drygt 200 miljoner indierna i medelklassen är den lilla familjebilen, som kan ta dem till köpcentra och bröllop. De har redan tjänare i mängd och de köper samma prylar som i väst. Varför skulle de förmenas rätten till en bil? Ännu så länge är dock försäljningen blygsam, ungefär dubbla antalet bilar jämfört med Sverige per år, men vägarna byggs ut och med dessa ökar den tunga trafiken och avgaserna, som redan förpestar de flesta storstäderna.

I Assam i nordöstra Indien regnar det 12 000 mm om året. I stora delar av det torra Deccan endast 400-500 mm om året. Solen, värmen och bristen på grönska gör att vattnet avdunstar under större delen av året och mycket av flodvattnet rinner ut i havet. Elektriska pumpar leder till sjunkande grundvatten. Jordarna försaltas och floderna förgiftas. Varifrån ska dricksvattnet tas, hur skall vattnet räcka till den konstbevattning som behövs i framtiden? I denna absoluta vattenbrist ligger den kanske allra största utmaningen. Indien kommer att behöva ny vattenbesparande och vattenrenande teknik. Det kan tänkas att många kommer att tvingas flytta i brist på vatten.

Kast och kulturell nationalism

Indien är världens största demokrati. Den är mångbottnad och svårtydd (Blomkvist 2001). I kampen mot det engelska kolonialväldet föddes ett modernt utvecklingsprojekt för Indien och de första trettio åren efter självständigheten dominerade Kongresspartiet den indiska politiken. Arvet efter Mahatma Gandhi och Jawaharlal Nehru var starkt. Inom Kongresspartiet och dess allierade, främst vänsterpartier, samlades företagare, bönder, arbetare, medelklass, kristna och muslimska minoriteter i en gigantisk framstegsallians. Motsättningar skulle lösas genom fredlig dialog och genom sociala och ekonomiska framsteg. Femårsplanerna och den konsekventa satsningen på utveckling av jordbruket och industrin ledde också, som vi sett ovan, till stora framgångar.

Men den social och ekonomiska utvecklingen har också frigjort nya social krafter som organiserat sig politiskt. De lägre kasterna har utvecklats till röstbanker för emancipatoriska partier som kräver tillgång till utbildning och statliga jobb. Dessa, ofta regionalt förankrade medelklasspartier, har en populistisk framtoning. Tydligast har denna populism framträtt i förhållande till bönderna. Dessa har länge agiterat för lägre eltaxor för brunnsbevattning. Partierna har tävlat med varandra om att komma dem till mötes, vilket resulterat i att elen numera är gratis på många håll. Samtidigt befinner sig de delstatliga elektricitetsverken i kris och kan inte producera tillräckligt för alla behov som finns.

Tydligast har detta politiska mönster framträtt bland de f d oberörbara.

Traditionellt räknades 17-18 procent av befolkningen som oberörbara. De är, liksom den övriga befolkningen uppdelade i kaster och gifter sig inom sin kast. De förknippas ofta med yrken som garvare, renhållningsarbetare och lantarbetare men arbetar idag lika gärna som bärare eller tillfällighetsarbetare inom industri och handel. En del har fått jord genom jord-

och arrendereformer. Gandhi kallade dem *harijans* (Vishnus barn), själva väljer de idag namnet *dalits*, de förtryckta. Efter självständigheten har de fått positiv särbehandling som innebär reserverade platser vid högre utbildning, stipendium och förtur till vissa poster i statsförvaltningen. De högre kasterna har i ökande grad protesterat mot denna särbehandling, vilket bl a kommer till uttryck i den hindunationalistiska vågen. Som svar på detta har det vuxit fram politiska partier som representerar daliterna. Dessa är speciellt starka i Uttar Pradesh och Tamil Nadu.

En stark hinduisk nationalism har funnits som en underström ända sedan 1920-talet. I samband med Indiens delning i ett sekulariserat Indien och ett islamiskt Pakistan växte rörelsen till sig, men efter mordet på Gandhi verkade den sedan tyna bort under Kongresspartiets dominans.

Dess återkomst på 1980-talet är därför något av en paradox. De snabba samhällsförändringarna, som bland annat innebär att folk flyttat från land till stad och att de fått del av den moderna massmediala kulturen, tycks ha gett upphov till en nostalgisk reaktion av samma slag som den muslimska fundamentalismen. Folk har ryckts upp med rötterna och reagerar på kvinnors frigörelse, de lägre kasternas vägran att finna sig i en underordnade positioner, den västerländska underhållningskulturen med dess vålds- och sexfixering, osv.

Fundamentalism – hinduisk och muslimsk

Den hinduiska fundamentalismen arbetar med religiösa symboler och vetenskapliga tolkningar. Tempelbyggen på platser där det ligger islamiska moskéer blir till starka symbolhandlingar som engagerar ett helt folk. Från varje by i Indien bar man 1991 tegelstenar till den lilla staden Ayodhya i delstaten Uttar Pradesh för att med dem kunna bygga ett nytt Ramtempel. Universiteten blir platser där kampen om hur Indiens historia ska tolkas nu utspelas (Hettne 2002). Det pågår försök att göra hela den indiska historien till en genuint hinduisk historia. Läroböcker för grundskola och gymnasium skrivs om med en ny syn på självständighetskampen.

Fundamentalismen får också sin näring i den islamiska väckelsen, som har varit omfattande också i Indien. Den hinduiska mobiliseringen har väckt starkt motstånd från muslimska grupper. Det är detta som ligger bakom de omfattande hinduiska pogromerna mot muslimer i Gujarat, där sedan den 27 februari i år minst 2000 människor har fått sätta livet till och 100 000 muslimska flyktingar har samlats i läger, rädda för att återvända till sina hem.

Det började med att ett muslimskt gäng överföll hinduiska passagerare på ett tåg i staden Godhra. Passagerarna var pilgrimer som just hade återvänt från tempelbygget i Ayodhya. Gänget låste in passagerarna och satte eld på tågvarnen, vilket ledde till att 60 personer brändes inne.

Reaktionen lät inte vänta på sig. Inför delstatspolisens åsyn gick den hinduiska befolkningen bärsärkagång i muslimska stadsdelar. I Gujarat är minnena från Indiens delning särskilt starka. En stor del av befolkningen kom som flyktingar över gränsen från Pakistan 1947 och bland dem är känslorna särskilt starka. Hindunationalisterna har här ett av sina starkaste fästen. Till denna tragedi hör också att medlemmar av både dalits och andra lägre kaster har deltagit i dödandet av muslimer (Shah 2002)

Många menar att den indiska regeringens upptrappning av konflikten med Pakistan runt Kashmirfrågan har varit ett sätt att dra världens blickar från det ohyggliga som hänt i Gujarat, en delstat där hindunationalisterna innehar regeringsmakten.

Vad som nu händer i Indien och Pakistan är inte längre dessa länders ensak. Under våren 2002 har risken för ett förödande kärnvapenkrig mellan Indien och Pakistan ökat markant.

Situationen är låst och ingen utväg i sikte. Så här skriver en indisk kommentator om situationen:

”India pledges that it will go to war with Pakistan unless Islamic separatists stop their attacks on Indian Kashmir. India continues to insist that the situation in Kashmir, in which thousands have died, is entirely the responsibility of Pakistan and Muslim separatist groups. India’s persistent refusal to address the Kashmir issue might well leave the fate of the Kashmiris in the hands of Islamic fundamentalists. India is yet to take responsibility for its systematic violation of the rights and lives of Kashmiris, while Pakistan continues to use terrorism as state policy.” (Angana Chatterji, EPW 2002, June 01)

Indien har, liksom staten Israel, använt USAs reaktion på terroristattacken den 11 september för att föra fram sina positioner i Kashmirfrågan. Detta blev särskilt tydligt efter den 13 december i fjol, då en islamisk terroristgrupp gick till angrepp mot det indiska parlamentet i New Delhi med syftet att döda ett stort antal parlamentsledamöter.

Med 1,4 miljoner soldater uppställda längs gränsen kan nu en enda förödande terroristattack sätta denna värld i brand. Många anser att platsen är den farligaste och mest utsatta på jorden.

Modernisering med passioner

För en hel kontinent som Indien är det naturligtvis omöjligt att sia om framtiden. Vi har sett en utveckling äga rum som man för bara några årtionden sedan trodde var omöjlig. Men denna utveckling har varit extremt ojämnt fördelad. Avancerade regioner blandas med efterblivna. Samtidigt har den politiska utvecklingen gått åt samma post-moderna håll som den övriga världen: en aggressiv nationalism behärskar idag Indien på ett sätt som få förväntat. Indien och Pakistan befinner sig på randen till ett storkrig, som om det inträffar skulle få förödande konsekvenser för dem själva och för resten av världen.

På något sätt kommer nog den politiska processen att leda till en uppgörelse med Pakistan och gradvis en mer fredlig utveckling. Det finns en stor potential för handel och samarbete, inte minst vad det gäller Kashmir, som skulle kunna bli det mest attraktiva turistmålet i Sydasiens igen. Båda ”fundamentalismerna” måste alltså rundas av i hörnen, mest konsumeras på hemmaplan, medan det på utrikesplanet måste till andra hänsynstaganden och strategier. Potentialen, framförallt för Indiens del, ligger i en erövring av nya marknader inom IT och underhållning. Den etniska mångfalden och brokiga historien har bäddat för en ovanligt rik civilisation med en konst, litteratur och film som bara väntar på den stora publiken. Alla som har sett Mira Nairs nu aktuella film ”Monsunbröllop” eller läst novellsamlingen ”Kärlek, uppror och kardemummakärnor” har upplevt lite av den passion som finns i relationerna människor emellan

Vi får kanske börja vänja oss vid en ny bild av Indien – modernisering med passioner.

Referenser

Acharya (2002) ’Macroeconomic Management in the Nineties’, Economic and Political Weekly, April 20: pp.1515 – 1538.

Athreya, Ventkatesh B., Göran Djurfeldt and Staffan Lindberg (1990): *Barriers Broken. Production relations and agrarian change in South India*. New Delhi: SAGE Publications.

Blomkvist, Hans (2001) 'Indiens saktmodiga revolution,' *Framtider*, Nr. 3: sid. 16-19.

Chatterji, Angana (2002) 'India and Pakistan,' *Economic and Political Weekly*, June 01.

Economic Survey 2001-2002, New Delhi: Government of India, Ministry of Finance, Economic Division.

Degnbol-Martinussen, John (2001) *Policies, Institutions and Industrial Development. Coping with Liberalisation and International Competition in India*, New Delhi: Sage Publications.

Djurfeldt, Göran (2001) *Mera Mat. Om att brödföda en växande befolkning*. Lund: Arkiv.

Djurfeldt, Göran and Staffan Lindberg (1975): *Pills Against Poverty. A Study of the Introduction of Western Medicine in a Tamil Village*, London: Curzon Press.

Guilmoto, Christophe Z and S Irudaya Rajan (2002) 'District Level Estimates of Fertility from India's 2001 Census,' *Economic and Political Weekly*, February 16: sid. 665 – 672.

Hettne, Björn (2002) 'Indiska skolböcker skrivs om för att bli mer hinduiska, Sydasien, Vol. 26, Nr. 2, sid.13-14.

Lindberg, Staffan (1997) 'Icke kun grøn revolution', *Den Ny Verden*, Vol. 30, Nr. 2, sid. 86-100.

Malmberg, Bo och Lena Sommestad, Lena (2001) 'Sydasien – centrum i 2000-talets globala ekonomi,' *Framtider*, Nr. 3: sid. 10-15.

Shah, Ghanshyam (2002) 'Caste, Hindutva and Hideousness,' *Economic and Political Weekly*, April 13.